

UMURGAS VIĻNOTĀ LĪDZENUMA AINAVA

1. Ainavas struktūras raksturojums

Ainavas struktūru nosaka Idumejas augstienes viļņotais līdzenums, kur mijas lauksaimniecības, meža un purva masīvi.

2. Ainavas raksturojums un attīstība

2.1. Ainavas bioloģiskās daudzveidības raksturojums

Ainavas bioloģiskās daudzveidības priekšnosacījums ir ainavas mozaīkveida struktūra un lielie meža un purvu masīvi.

Umurgas viļņotā līdzenuma ainavā ir šādas bioloģiski vērtīgas teritorijas, kuras atbilst nacionālā nozīmes biocentru statusam:

1. **Anspuru purva meža masīvs (2.1.6.).** Augstā purva un purvaino priežu meža masīvs ar piemērotiem biotopiem melnajam stārķim un citām indikatorsugām. Mežu un lauku ekotons piemērots mazā ērgļa ligzdošanai.
2. **Kazu gāršas meži un Kalatu purvs (2.1.1.)** Kalatu purvs ar apkārtējiem mežiem. Mistrotu bērzu, priežu un platlapju meži ar lielu bioloģisko daudzveidību. Teritorija ietilpst dabas liegumā „Kalatu purvs”.
3. **Zvejnieku ezers (5.5.20.)** Vidēji dziļš caurtekošs ezers ar augstu estētisko vērtību.
4. **Lādes ezers (5.1.5.)** Vidēji dziļš caurtekošs ezers ar augstu estētisko vērtību. Ezerā no indikatorsugām sastopams plaudis un zandarts.
5. **Limbažu Lielezers (5.1.11.)** Vidēji dziļš caurtekošs ezers ar augstu estētisko vērtību. Ezerā no indikatorsugām sastopams plaudis un zandarts.
6. **Dūņezers (5.1.12.)** Sekls, stipri eutroficēts caurtekošs ezers. 1947.g. ūdens līmenis pazemināts par 0.5 m. Tas pazeminājies pēc iztekošās Svētupes regulēšanas. 20.gs. 30.gados Dūņezera virsma pirms līmeņa pazemināšanas bija 1.94 km². Īpaši nozīmīga teritorija ligzdojošiem ūdensputniem. No aizsargājamām putnu sugām sastopams – lielais dumpis, ziemeļu gulbis, zivju ērglis, niedru lija, dzērve, ormanītis, kuitāla u.c. Ezera palienēs parastās vīgriezes un ciņu grīšļa pļavas, kuras aizaug ar kārkliem. Ezerā no zivju indikatorsugām sastopams plaudis. Dabas lieguma un Natura 2000 teritorija.
7. **Sārumezers (5.5.22.)** Vidēji dziļš caurtekošs ezers ar augstu estētisko vērtību. Ezerā no indikatorsugām sastopams plaudis. Ezerā apmetas migrējošās zosis.
8. **Maizezers.** Dabas liegums, NATURA 2000 teritorija. Teritorija izveidota ES Biotopu direktīvas biotopu – oligotrofu līdz mezotrofu augu sabiedrības minerālvielām nabadzīgās ūdenstilpēs un to krastmalās, neskatot augsto purvu, pārejas purvu un slīkšņu un purvainu mežu – aizsardzībai. Retas augu sabiedrības ar dzeloņsporū ezereni, Dortmanna lobēliju un retām ežgalvīšu sugām.

Poligonā ietilpst vairāki nozīmīgi lauksaimniecībā izmantojamo zemju masīvi, kas piemēroti migrējošo putnu barošanās vietām.

2.2. Ainavas estētiskās un kultūrvēsturiskās vērtības

Ainavas estētiskais novērtējums:

1. Augstvērtīgas ainavas ir Cēsu – Limbažu autoceļa apkārtnē. No autoceļa paveras augstvērtīgas skatu perspektīvas uz Braslas ieleju un Zvejnieku ezeru.
2. Vizuāli augstvērtīgas ainavas ir Lādezera apkārtnē (1. kontūra). No Lādezera – Stūrīšu autoceļa paveras izcilas atklātas skatu perspektīvas uz Lādezeru.
3. Vizuāli jutīga ainava ir Limbažu Lielezera apkārtnē. To nosaka augstā sasniedzamība un saskatāmība no Raganas – Limbažu autoceļa.

Ainavas kultūrvēsturiskais novērtējums:

Ainavas struktūra pēdējos piecdesmit gados ir būtiski pārmainījusies.

1. Liela kultūrvēsturisko objektu koncentrācija ir Vainižu apkārtnē – **Vainižu pilskalns, viduslaiku pils, muižas komplekss un senkapi.**
 - **Vainižu pilskalns** atrodas ciemata centrā iepretim viduslaiku pils vietai pretējā Braslas upes krastā. Rīgas arhibīskapa pils dokumentos minēta 1359.gadā, bet no tās nav saglabājušās pat drupas. Vainižu pilskalnā, kas ierīkots krasta stūrī starp Braslu un tās pieteku Jenceli, vēlākos laikos uzbūvēta muižas dzīvojamā ēka. Pilskalns ir 9 m augsts ar senatnē izlīdzinātu plakumu. Kalna malas, izņemot A pusi, nostāvinātas kraujas. A pusē, būvējot muižas dzīvojamo ēku, kalns norakts un pielīdzināts. No šīs puses senais nocietinājums pēc pilskalna vairs neizskatās.
 - **Vainižu muiža.** Labi saglabāties muižas kungu māja – dzīvojamais nams, kuru pašreizējie īpašnieki atjauno. Ir saglabājušās vairākas saimniecības ēkas, vidēji vai stipri izmainītas – dzirnavas, stallis, kūts un šķūņa – klēts mūri, tomēr muižas kompleksa telpiskā struktūra ir labi reprezentēta. Muiža atrodas pie Umurgas – Stalbes ceļa, kur kādreiz bijuši vairāki dzirnavu dīķi. No ceļa uz muižu, kas atrodas kalna galā, paveras skaista un atklāta skatu perspektīva, kā arī no muižas uz pārējo apkārtni paveras brīvs skats, rodas ainavas pārskatāmības un plašuma sajūta. Kompleksa lielākā vērtība ir tā vizuālai pievilcīgai apkārtnē, muižas kungu namam, dzīvojamai ēkai un interesantajam reljefam (pilskalnam, uz kura atrodas muiža).
2. Limbažu vēsturiskais centrs un telpiskā struktūra.
 - **Limbažu muiža:** 19.gs.sāk. pie pilsdrupām tika uzbūvēta Rīgas rātes jaunā pils jeb pilsmuiža klasicisma stilā. Pašreiz tajā atrodas novadpētniecības muzejs, izstāžu zāles. Tajā saglabājušās interjera detaļas un būvdetaļas. Ēka ir labā stāvoklī un pilda sabiedriski aktīvu, arī izglītojošu funkciju. Saglabājušās arī

vairākas saimniecības ēkas, kā arī Limbažu pilsdrupas, kā arī neliels parka fragments/ atsevišķi koki – kopumā visi šie vēsturiskie elementi veido skaistu ansambli. Limbažu pilsmuiža ir vērtīgs ansamblis, ko papildina pārējais Limbažu vēsturiskais centrs.

3. Katvaru muiža un ezera ainava.

- **Katvaru muiža:** Kādreiz bijušajā pilī darbojās Katvaru speciālā internātskola. Kungu nams celts 18.gs. vidū un tajā daļēji saglabājusies sākotnējā un 19.gs. neogotikas stila interjera apdare. 19.gs. ēka tika apmūrēta ar ķieģeļiem, piešķirot neogotikas formas. Muižas ēkas priekšā esošajā parādes laukumā apstādījumu vietā no 1970. g. iekārtota sporta pilsētiņa ar skrejceļu tās centrā, bet viss pārējais parks ar kokiem un stādījumiem pamatā saglabāts to sākotnējā izskatā. Parka veidojumā saglabājušās 19. gs. sākuma baroka-klasicisma pazīmes. Muižas parks ir 22 ha liels. Interesantas ir liepu alejas, no kurām pati grandiozākā ir augšējās terases 400 gadīgo, 4-5 m resno un līdz 40 m garo milzu liepu aleja. Iespaidīga ir arī muižas dienvidu galā esošā kastaņu birzs. Pats neaizmirstamākais no visiem Katvaru stādījumiem ir liepu ziemeļu labirints ar ļoti īpatnēji izveidotām liepām, caur kuru lapotni vasarās nav saskatāmas debesis. Muiža atrodas Katvaru ezera krastā, ļoti gleznaina apkārtnē, pateicoties muižas parkam (no apsekotajām muižām, viens no visiespaidīgākajiem parkiem). Saglabājušās vairākas saimniecības ēkas, daļa no tām izmainītas, tomēr tās netraucē kopējai ainavai, jo no pagalma iekšpuses tās jebkurā gadījumā izskatās atbilstoši muižas kontekstam, tās nav vizuāli klaji modernizētas. Saglabājusies mūra klēts, bet sliktā fiziskajā stāvoklī. Šis ir vienreizējs muižas komplekss, kur labi reprezentēta tā telpiskā struktūra, kā arī muižas paspilgtinošais efekts piemīt faktam, ka ir saglabāties kungu nams un vienreizējs parks. Gar Katvaru ezeru ved alejas, no ezermalas paveras ainaviski krāšņā perspektīva.

4. Lādes muiža ar ezeru.

- **Lādes muižas komplekss** (18. – 19. gs.).

5. Senkapu koncentrācija Bulumuižas apkārtnē.

- Akmens krāvumu senkapu koncentrācijas vieta (Stūru senkapi, Buļļumuizas senkapi, Auru senkapi un kulta vieta (Ikšķīļu svētā liepa) reljefa pacēlumā.

2.3. Ainavas sociālekonomiskā nozīme

- Pašreiz ainavas telpas rietumu daļas lauksaimniecībā izmantojamās zemes tiek intensīvi izmantotas, bet austrumu daļā esošās lauksaimniecības zemes, neskatoties uz to relatīvi labo auglību, tiek ļoti ekstensīvi izmantotas, kā rezultātā novērojama lauksaimniecībā izmantojamo zemju atstāšana atmatā un daudzviet arī tās aizaugšana ar krūmiem.
- Ainavu telpā esošie ezeri tiek izmantoti:
 - Zvejā;

- Rekreācijā (makšķerēšana, peldēšana, atpūta pie ūdens u.c.);
- Laivu sportā (Limbažu Lielezers);
- Atsevišķos ezeros notiek ūdensputnu medības.

2.4. Vispārējās tendences ainavu struktūras attīstībā un to ietekmējošie faktori

- Limbažu rajona pierobežā esošo lauksaimniecības zemju aizaugšana ar krūmiem, kā rezultātā samazinās ainavas estētiskā, bioloģiskā un kultūrvēsturiskā vērtība.
- Ezeru eutrofikācijas procesu attīstība, sevišķi Dūņezērā.

2.5. Ainavu vai ainavu elementu pašreizējais aizsardzības režīms un tā ietekme uz ainavu izmantošanu un apsaimniekošanu

Umurgas viļņotā līdzenuma ainava atrodas ZVBR ainavu aizsardzības un neitrālajā zonā. Dabas liegumi un Natura 2000 teritorija ir:

1. Dūņezers;
2. Maizezers;
3. Purgaiļu purvs;
4. Kalatu purvs.

Zonējums pašreiz būtiski neietekmē viļņotā līdzenuma ainavas izmantošanu.

2.6. Vēlamā ainavu struktūra un tās elementu attīstība

Mozaīkveida ainavas struktūras saglabāšana. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju izmantošana lauksaimniecībā – tanī skaitā lauksaimniecības darbības intensifikācija. Mežu teritorijas apsaimniekojamas saskaņā ar valstī esošo likumdošanu, nacionālas nozīmes biocentros papildus ievērojot apsaimniekošanas rekomendācijas.

2.7. Priekšlikumi ainavas izmantošanai un apsaimniekošanai

1. Saglabāt esošo mozaīkveida ainavu. Nav atbalstāma Vainižu, Lielezera, Katvaru ezera, Lādezera un Sāruma ezera apkārtnē lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošana. Ja tā nav novēršama, tad pirms zemju apmežošanas nepieciešams izstrādāt ainavu dizaina plānu.
2. Pieļaujama enerģētiskas koksnes plantāciju ierīkošana.
3. Pieļaujama vēja ģeneratoru būvniecība, izņemot vietās, kur ir vizuāli augstvērtīgas ainavas un barojas migrējošie putni.
4. Dūņezērā un Limbažu Lielezērā nepieciešams nodrošināt stabilu ūdens līmeni, novēršot bebru aizsprostu veidošanu ezeru virknes iztekā.

5. Nepieciešams samazināt Dūņezera piesārņošanu no Limbažu pilsētas.
6. Nepieciešams izvērtēt Dūņezera dienvidu daļas rekultivācijas iespējas, tanī skaitā sapropeļa ieguvi.
7. Nacionālas nozīmes mežu un mitrāju biocentros:

Anspuru purva meža masīvs:

- Vismaz 20% no mežaudzēm tiek apsaimniekotas kā galveno mērķi izvirzot bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu (izdalāma dabas aizsardzības mežu ar pieļaujamu saimniecisko darbību zona atbilstoši mežu masīvu AEP izstrādes vadlīnijām).
- Izstrādātajās audzēs lielāks (vismaz 10 uz ha) tādu ekoloģisko koku, kas var sagaidīt nākamās paaudzes mežu (ozoli, oši, priedes u.c.) skaits visās izstrādātajās mežaudzēs.
- Mežmalās gar lauksaimniecības zemēm saglabājami koki ar sausām galotnēm un lieliem galotņu zariem, arī atsevišķas lielas egles (sēdkoki mazajam ērglim).

Kazu gāršas meži un Kalatu purvs:

- Vismaz 60% meža teritoriju nenotiek mežsaimnieciska iejaukšanās. Vismaz 20% no mežaudzēm tiek apsaimniekotas kā galveno mērķi izvirzot bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. (izdalāma dabas aizsardzības mežu bez saimnieciskās darbības zona un dabas aizsardzības mežu ar pieļaujamu saimniecisko darbību zona atbilstoši mežu masīvu AEP izstrādes vadlīnijām).
- Izstrādātajās audzēs lielāks (vismaz 10) tādu ekoloģisko koku, kas var sagaidīt nākamās paaudzes mežu (ozoli, oši, priedes u.c.) skaits visās izstrādātajās mežaudzēs
- Papildus tam saimnieciskā darbība nav pieļaujama purvu teritorijās.
- Platlapju dominētās audzēs vai audzēs, kur sastāvā ir vismaz 30% platlapju mežistrādi veikt ar nekailciršu metodēm.
- Izcirtumu atjaunošanu (jā tā veicama mākslīgi) pēc iespējas veikt ne pavasara sezonā.

8. Migrējošo putnu barošanās vietām piemērotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes nav vēlams apmežot vai veidot tajās nelielus mežu, vai krūmāju (arī ap meliorācijas sistēmām) pudurus. Barošanās vietām piemērotajās lauksaimniecības zemēs atbalstāma graudaugu sējumu vai ilggadīgo zālāju veidošana, bet nav vēlama intensīvo monokultūru (piemēram, rapša) vienlaidus plantāciju veidošana. Lauksaimniecībā izmantojamās zemēs vēlams veidot mozaīkveida sējumu un zālāju struktūru.

3. Priekšlikumi ZVBR zonējumam

Visa Umurgas viļņotā līdzenuma ainavas telpa iekļaujama ZVBR neitrālajā zonā, izņemot:

- ZVBR ainavu aizsardzības zonā iekļaujama Vainižu apkārtnes ainava, Limbažu ezeru virknes ainava, Katvaru apkārtnes ainava, Sāruma ezera apkārtnes ainava;
- Dabas lieguma statuss saglabājams Dūņezeram un Maizezeram un to apkārtnē, Purgaiļu un Kalatu purviem un to apkārtnē.